

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Рада молодих учених Університету Ушинського

Історико-філологічний факультет

Кафедра всесвітньої історії та методики її навчання

«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»

25 квітня 2025 року

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

Одеса

УДК 930.2 + 930.85 + 94
I-90

DOI: <https://doi.org/10.24195/978-617-7790-55-5-2025>

*Рекомендовано вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №17 від 26 червня 2025 р.)*

Рецензенти:

Гончарук Т. Г. – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Атаманюк З. М. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти та молодих І-90 учених : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. 117 с.

ISBN 978-617-7790-55-5

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої дослідженню наступних концептуальних питань сучасної історичної науки: методологія та історіографія історичних досліджень, головні аспекти розвитку суспільств Стародавнього світу та Середніх віків, проблеми Нової та Новітньої історії, концепт історичної пам'яті в умовах війни, історія міжнародних відносин, історія військової справи.

Матеріали, подані у збірнику будуть корисними для науковців, освітян та всіх хто прагне вдосконалити освітній процес та сприяти розвитку сучасної історичної науки.

УДК 930.2 + 930.85 + 94

Зміст

Методологія та історіографія історичних досліджень

Вербицький М.О. The origins of the cultural crisis of the 20th century and its civilizational dimension	6
Ковальський С. В. Концепція фронтиру Ф. Дж. Тернера в контексті цивілізаційної теорії	10
Окорокова В. В. Fundamentals of the phenomenological approach in the methodology of historiography	14

Головні аспекти розвитку суспільств

Стародавнього світу та Середніх віків

Добролюбська Ю. А. Шерефеддін Сабункуоглу та розвиток хірургії османської доби	19
Жимолостнова В. В. Передача і адаптація візантійських культурно-освітянських традицій у халіфатах Близького Сходу	24
Курик Н.С. Медицина цивілізації Майя: віра, лікарські рослини та магічні практики	30

Проблеми Нової та Новітньої історії

Бессонов Р. О. Археологічна діяльність Т. Е. Лоуренса на Близькому Сході	35
Варкан Н. С. Значення діяльності Індіри Ганді у розвитку економіки Індії	44
Половенко Н. А. Історія освіти пуритан США в епоху Нового часу	49

Література

1. Al-Bīrūnī, A. *Kitāb al-Āsār al-Bāqiya 'an al-Qurūn al-Khāliya* / A. Al-Bīrūnī; transl. from Arabic. – New York: Brill, 2000. – 520 p.
2. Ibn Khaldūn, A. *Kitāb al- 'Ibar* / A. Ibn Khaldūn; transl. from Arabic. – Beirut: Dār al-Ma'ārf, 1981. – 580 p.
3. Феофан Сповідник. *Хроніка* / пер. з грец. – Київ: Вид-во "Дух і літера", 2003. – 450 с.
4. Костянтин VII Багрянородний. *Про управління імперією* / пер. з грец. – Київ: Вид-во "Дух і літера", 2005. – 350 с.
5. Хітті, Ф. *Історія арабів* / Ф. Хітті; пер. з англ. – Київ: Видавництво "Основи", 2002. – 670 с.
6. Kaddafi, G. *The Influence of Byzantine Culture on Arab Civilization* / G. Kaddafi. – [Place of publication not specified]: [Publisher not specified], 1990. – 540 p.
7. Браун, П. *Злет і падіння класичної цивілізації* / П. Браун; пер. з англ. – Київ: Видавництво "Основи", 2003. – 640 с.
8. Gutas, D. *Greek Thought, Arabic Culture: The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early Arabic Philosophy*. – New York: Brill, 2001. – 320 p.
9. Mavroudi, M. *Translation Tradition: Byzantine Greek and Arab Scholars* / M. Mavroudi. – New York: Columbia University Press, 2004. – 368 p.
10. Коран. Переклад смислів українською мовою / Пер. Михайло Якубович. – Саудівська Аравія: King Fahd Glorious Quran Printing Complex, 2013. – 998 с.
11. Sunan Ibn Majah / Translated by Muhammad Fuwad Abdul-Baqi. — Riyadh: Darussalam, 1997. — 4 vols. (English translation of the Arabic text).
12. Аль-Фарабі, *Книга про досягнення досконалості* / Пер. з араб. – Київ: Наукова думка, 1987. – 45 с..
13. Strunk, W. Oliver. *Byzantine Music: A Guide to the Sources* / W. Oliver Strunk. – New York: Oxford University Press, 1977. – 320 p.

Курик Н.С.

Медицина цивілізації Майя:

віра, лікарські рослини та магічні практики

Цивілізація Майя, що розквітала в доколумбові часи на територіях сучасних Мексики, Гватемали, Белізу та Гондурасу, мала високорозвинену

систему знань, зокрема й у галузі медицини. Медична практика майя була тісно пов'язана з їхнім світоглядом і релігією: лікування уявлялося як комплексна взаємодія тіла, душі та всесвіту [2]. Знання про лікування передавалися в спадок спеціально навченим цілителям – шаманам (жрецьям-лікарям), які поєднували ритуальні практики з вмінням застосовувати природні ліки. У цій роботі розглянуто три ключові елементи традиційної медицини Майя: релігійні вірування та ритуали лікування, використання лікарських трав і фітотерапії, а також шаманізм і магичні обряди зцілення. Структура роботи включає вступ, огляд кожного з цих аспектів та висновки.

В давній цивілізації Майя вважалось, що стан здоров'я - це гармонія та баланс всередині людини, а хвороба це дисбаланс, яка була спричинена потойбічними силами чи провиною перед богами. [6]. Недуг часто пояснювали порушенням людиною космічного порядку [6] Відповідно, першим способом лікування хвороб було задобрення богів. Шаман-цілитель виступав посередником між світом людей та богів, виступав як “перемовник” з метоювилікувати хвору людину [5]. Це були складні ритуали, які проводилися за встановленими правилами. День проведення обряду визначався календарною ворожбою.

Напередодні обряду хворий та його сім'я дотримувались посту та сексуальної стриманості. Під час обряду виконувався спеціальний обряд: шаман читав молитви та замовляння, окурював ідолів богів пахучим димом (спалюючи смолу), робив підношення їжі, тканин чи коштовностей та здійснював символічні жертви. Якщо людина була важко хвора, то здійснювався обряд жертвоприношення, шаман капав на віттар каплю своєї крові, або крові птиці. Шаман, своїми молитвами та обрядами таким чином намагався вигнати «злих духів» з тіла людини. [5]

У Майя існував навіть бог-покровитель медицини Ішчель, в їх міфології вона відповідала за родючість та пологи. За свідченнями іспанського єпископа

Дієго де Ланди, в місяці *Zip* лікарі й шамани проводили свято *Ihcil Ixchel* в честь богині Ішчель. [3] Вже під час колоніального періоду в тексті «*Ритуал Бакабів*» (XVIII ст.), майянці називають Ішчель «бабусею», що підкреслює її статус покровителя та цілительки. [8]

В медицині Майя мали місце не тільки обрядовість та магічне мислення, існували також і уявлення про цілющі ефекти різноманітних трав. Жерці-лікарі століттями спостерігали за флорою і фауною, накопичуючи емпіричний досвід ефектів від різноманітних рослин [5]. Хоча майянські лікарі наділяли хвороби магічним значенням, вони відстежували симптоматику хвороб та лікували їх за допомогою трав. Тобто ми можемо говорити про деякий протонаучний підхід до розвитку медицини в ті часи.

Лікування травами було поширене у давніх Майя. Відомо, що шамани прикладали сік рослин в якості пластиру на рану, що допомагало їй заживати. Також трави використовувались в якості знеболювального. Різноманітні рослини також використовували, як ліки. Здебільш це були перці чілі, какао (яке до речі доволі сильно цінилося в якості валюти в бартерній системі), табак, агава та дерево пітарілла. Окрім цього, частини тварин також мали медичний ефект. Ми знаємо про використання комах, риб та навіть крокодилів в трав'яних відварах. [5] Такі способи мали доволі наукове обґрунтування – так шамани хотіли якомога швидше ввести медичний засіб в тіло людини.

При виборі лікарства шамани приділяли увагу символіці кольорів та елементів. Лікарі звертали увагу на колір рослини при підборі до конкретного захворювання. Наприклад, жовтоклітучі рослини давали при жовтяниці, червоні ягоди та соки при захворюваннях крові або висипах на шкірі. [2] Також Майянські лікарі розділяли хвороби на «гарячі» та «холодні». «Холодні» (озноб, судоми, м'язова слабкість) лікували «гарячими» засобами: гострою їжею, перцевими відварами, мазями, що зігрівали. «Гарячі» (лихоманка, діарея,

блювання) намагалися охолодити – давали пити прохолодні настої, використовували гіркі або в'яжучі трави, що «охолоджують» тіло.

Майя вміли ідентифікувати конкретні серйозні захворювання. Вони розрізняли такі небезпечні недуги, як пі́нта, шкірна хвороба, що забарвлює шкіру, ліша́ніоз – паразитарне ураження шкіри та внутрішніх органів, жовта лихоманка та трахома, що є хронічним захворюванням ока. Більше того – у майя були уявлення про психологічні захворювання та симптоматику вірусних хвороб. [4]

Шаман виступав як місток між матеріальним світом і духовним: одночасно лікар і жрець. Вони отримували велику повагу від людей, серед яких живуть, тому як тільки в їх силах було подолати чисельні хвороби, з якими стикались їх соплеменники. [7, 23] Можна сказати, що шамани також виступали в якійсь мірі психологами. Так як причиною хвороби вважався, перш за все, дисбаланс в душі людини, то лікар спочатку розпитував хворого про його життя та можливі проблеми. [1, 90]

Головним методом в арсеналі шамана було замовляння – усне промовляння священних слів, пісень або молитов, адресованих духам хвороби. Зберігся унікальний писемний пам'ятник – рукопис *«Ритуал Бакабів»*, що містить понад сорок лікувальних заклинань мовою майя, записаних у колоніальний період.

Для посилення впливу своїх замовлянь і зв'язку з духами шамани майя вдавалися до використання психотропних речовин. Під час обрядів вони споживали натуральні ентеогени – речовини, що вводять свідомість у змінений стан. Серед таких засобів були галюциногенні гриби, насіння ліани *оліолуйкі* (ранкова слава, містить психоактивні алкалоїди), міцний тютюн, а також спиртові настої певних трав [3] У трансовому стані, за уявленнями майя, дух шамана міг мандрувати до потойбічного світу, спілкуватися з богами чи предками та отримувати від них знання для лікування.

Отже, в цивілізації Майя медицина була доволі розвинутою, як для цивілізації кам'яної доби. В першу чергу джерелами захворювань у них вважався

«духовний дизбаланс», який з'являвся, коли людина тими чи іншими діями образила богів. Для лікування використовувались засоби, які були винайдені за допомогою емпіричного досвіду слідкування за природою. Проте шамани також намагались поставити вірні та правильні діагнози хворому, наскільки це було можливо. У них було початкове розуміння того, як працюють віруси, та який препарат слід назначати хворому. Вони розробили свою систему типологізації захворювань і лікували їх спеціальними травами та настоями. Самі шамани в цивілізації Майя були спадковими, тобто це був закритий круг привілейованих осіб, які мали доступ до «спілкування з богами», і того виступали посередниками між людиною та вищими силами.

Література

1. Colby, B. N. (2004). *Calendrical divination by the Ixil Maya of Guatemala. Divination and healing*. University of Arizona Press.
2. Doemel, K. (2013). *Rituals and plant use by Mayan Ah-Men*. University of Wisconsin.
3. Groark, K. P. (2010). The angel in the gourd: Ritual, therapeutic, and protective uses of tobacco (*Nicotiana tabacum*) among the Tzeltal and Tzotzil Maya of Chiapas, Mexico. *Journal of Ethnobiology*, 30(1), 5–30.
4. Guerra, F. (1964). Maya medicine. *Medical History*, 8(1), 31–43.
5. Kunow, M. (2003). *Maya medicine*. University of New Mexico Press.
6. *Maya medicine in the biological gaze*. (n.d.). *JSTOR*, 451–477.
7. Roys, R. L. (1931). *The ethno-botany of the Maya*. Tulane University.
8. Thompson, J. E. S. (1954). *Maya history and religion*. University of Oklahoma Press.

Наукове видання

**«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»**

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

м. Одеса, 25 квітня 2025 р.